

IM-hemmen i Västberlin under 60-talet

Ett av IM's Berlinhemmen

I Västberlin fanns under 60-talet det största IM-hemmet som bestod av fem villor i Berlin - Schlachtensee och Berlin - Schmargendorf. Bilden visar en av dessa villor med hushållsflickor, för det mesta från DDR (Östtyskland). På bilden finns med ledaren för hela anläggningen, Margareta Liebisch och Irene Ecklebe, en av de trogna medarbetare. Verksamheten var inriktad på flyktingar från Öst (DDR). Diakonin med "syster Frida" var en viktig samarbetspartner i det stora flyktingslägret Askanienring. Med svensk pass var det lättare att få inresetillstånd till DDR, framförallt i samband med "Leipziger Messe" och "Gustaf-Adolfs-dagar i Lützen. Fram till Berlinmurens tillkomst kom många äldre (12-15) från DDR till "Kuruppehülle" till IM's "Birgittahem" i Berlin Schlachtensee. Efter muren blev det ett internationellt studenthem. Viktigt var de många besök av svensk kurator och föreståndaren i Öst för att olika inte officiella sammankomster hos privatpersoner till exempel i Leipzig men även i Polen. IM hade också ett elevhem för flickor (ca 10) från öst. Efter muren återvände bara en flicka tillbaka till öst medan IM övertog "föräldraskapet" för de andra. "Syster Margareta" höll genom besök vid Leipziger Messe kontakt med föräldrarna i öst. Det kunde bli dramatiska resor med arvegods från föräldrarna till sin barn i Västberlin.

Brita Holmström betonade vikten av IM-hemmet på grund av det centrala läget i Europa framförallt med hänsyn till kontakten till öst. Men tyvärr var det svårt att hitta någon efterföljare när Margareta Liebisch återvände till Sverige. IM-hemmet såldes i början av 70-tet.

Flickor i IM's hushållsskola

IM-hemmet "**Haus Lund**" i Berlin-Schmargendorf blev ett hem för straffade pojkar. Där fanns 17 platser, ett svenskt par, "Max och Mariann" som ledde det med kokerskan fru Linke och studenten Günther Liebisch. Som var ansvarig för kvällarna och nätterna. De flesta pojkarna hämtades i samspråk med en tysk socialarbetare från ungdomsfängelset Plötzensee (där Hitler avrättade sina motståndare). De togs emot under villkoret att de omedelbart började arbeta, att lönen utbetalades till huset "föräldrarna" som sedan tillsammans med varje pojk förvaltade pengarna och eventuella skulder. Pojkarna kom till oss i en ålder av ca 15 år och stannade i regel 3 - 4 år. Det visade sig att resocialiseringen fungerade mycket bättre än i de stora statliga inrättningar med upp till 500 ungdomar. De tyska myndigheterna skulle sedan ta över exemplet med mindre hem.

Max och Mariann i mitten med en gäst från Indonesien , två blivande poliser i kriminalvården, Längs bak bakom Max en av eleverna och Günther Liebisch

En av pojkarna, "Klaus", visar upp den nya dnsstylen!

IM inför 70 års jubileum

På IM's årsmöte 2007 i Linköping blev § 1 av IM's stadgar återigen föremål för diskussion. Det gällde formuleringen "på kristen grund". Här kommer hela paragrafen enligt Gösta Regnélls bearbetning: "Individuell Människohjälp är en *biståndsorganisation på kristen grund*. IM arbetar med och för människor i nöd, oavsett ras, nation, religiös eller politisk övertygelse. IM har till huvudsakligt ändamål att främja barns, ungdomars och handikappades utveckling genom utbildning, vård, omsorg och personligt stöd samt främja vård av behövande äldre och sjuka. IM skall informera om utsatta människors behov. En del av arbetet görs av IMs frivilliga medarbetare."

2004 fick Stefan Edman och jag styrelsens uppdrag att ta oss an den "begreppsförvirring" som rådde enligt Blueberry Hills förstudie inom IM. Framför mig ligger bland annat ett brev till Stefan Edman från den 5 januari 2005 med rubriken "IM: Utvecklingsområden - värdegemenskap - vision."

Där tog jag upp bland annat begreppet "kristen grund". Resultatet blev de tre kärnvärden "Medmänsklighet, Livskraft och Framtidstro". Dessa begrepp har inte påverkat formuleringen i IM:s stadga, Men vi hade nog hoppats på klarhet vad IM bygger på, dess grund och mål för växt och utveckling.

Det senaste årsmötet visar att diskussionen fortsätter. Uppenbarligen finns det en motsättning mellan gamla och nya IM-vänner och medarbetare utan att därmed fokusera en generationskonflikt. Anledning till differensen har uppenbarligen ett djupare motiv än att det bara kan betraktas som ett tolkningsproblem. Förmodligen spelar diskussionen för kontinuiteten och för arbetet framöver en större roll än vi ursprungligen hade trott. Naturligtvis är det enkelt att komma ifrån problemet genom att helt enkelt stryka ordet "kristen". Det är inte ordets varande eller inte varande som oroar Margareta och mig utan vår fråga gäller de bakomliggande motiveringarna och om de har att göra med IM:s människosyn och värderingar. Här kan ett samtal i små grupper få en vitaliserande betydelse för framtiden. Religionens återkomst i många tvivelaktiga former (djävulsutdrivning, verksamheten av "Opus Dei", evangelikala pastorer i megakyrkor med megainkomster, tungotal, dyrkan av reliquier, påvens utspel, kreationism hos fundamentalister mm) provocerar fram ateistiska reaktioner såsom hos Dawkins (The God Delusion). Och självkritiska kristna kan bara instämma i en ateistisk religionskritik. Men man kan förvänta sig kunskap om det man kritiserar. När även ateister åberopar en fundamentalistisk förståelse av bibeln utan att sätta sig in i mångfalden av bibliska litterära former och tolkningskriterier, så utesluter man en dialog och råkar ut för samma demagogi, som man förebrår religionens fundamentalister.

1. Tillbaka till "grunden":

Margareta kom 1960 till IM som föreståndare för Berlinhemmet och jag 1962 för att hjälpa till i ett pojkhem i Berlin. Under tiden fram till åttiotalet kan vi inte minnas att frågan om "kristen grund" har spelat någon roll eller diskuterades trots att verksamheten vidgades och omfattade såväl buddhister som de som tillhörde Islam.¹ Begreppet "kristen" speglade en ekumenisk bredd som omfattade även andra religioner och världsåskådningar. Inom IM var "kristen" en garanti för tolerans. Den sammanhållande länken var IM:s sätt att arbeta och målet med arbetet. Ord som "medmänsklighet, hjälp till självhjälp" och "samarbete med människor i nöd, oavsett ras, nation, religiös eller politisk övertygelse" var den sammanbindande länken och accepterades av alla.

¹ Protester i samband med Britta Holmströms försvar av buddhistiska andakter och nävaron av en buddhistisk nunna hos de tibetanska flickorna på Strandhemmet var begränsade och inte långvariga

Här finns en skärningspunkt mellan kristendom och humanism, när vi tar den etiska och estetiska värdeskalan. Båda begrepp kan som i den allmänna användningen bli mycket diffusa. Blir båda exklusiva och till en ideologi, så gäller det att se upp just i ett IM-sammanhang. Även humanister är människor som kan hysa en aggressivitet och intolerans som tiden visar. Humanism som filosofisk begrepp saknar analysen av människan som en ångestfylld varelse i naturens kontext och därmed möjligheten att ge trygghet i en utsatt existential situation. Kristendom är inget filosofiskt begrepp men utifrån sitt ursprung borde den bejaka och främja den antropologiska och terapeutiska analysen och strävan att ge befrielse och trygghet i själen, förlåtelse och barmhärtighet i det praktiska förhållningssättet. Sedan finns det mycket att samarbeta om.

De ovan nämnda orden har funnits med ifrån början, de tillhör "grunden". Men till grunden hör också motiveringen just av den attityd, det arbetssätt, den syn på människan som dessa ord ger uttryck för. Initiativet till IM togs ju som välbekant av Britta Holmström. Hennes initiativ följde en enkel (odogmatisk) kristen trosrelation som var kännetecknat av den kristna kärlekstanken (se Åke Olaussons bok om IM och hänvisning till kväkerrörelsen) och vördnaden för Livet (se Olaussons hänvisning till Albert Schweitzer). Dessa tankar och livshållningen gentemot medmänniskor innebar direktkontakt från människa till människa, direkta kommunikationsvägar mellan givare och mottagare, en helhetssyn på människans både fysiska och psykiska läge och tid för den individuella upprättelsen. Berättelsen om Britta Holmströms kallelse "en ny mission skall begynnas" har en tydlig kristen (inte kyrklig!) prägel.

Slutsatsen är att kristendomen som religion visar sig här som en villkorslöst hjälpande hand med en terapeutisk signatur som innebär just en helhetssyn på hela människan, både på hennes psykiska och fysiska behov. Detta gav IM den karakteristiska inriktningen på det individuella arbetet i mötet med enskilda människor i nöd. Med denna beskrivning och med den dokumenterade verksamheten presenterades kristendomen som en terapeutisk religion som ville upprätta människan, återge henne dess värde oavsett religiös, politisk övertygelse eller ras och nation! På så sätt har IM pekats på något av det ursprungliga i den kristna rörelsen som många gånger har gått förlorat i kyrkliga organisationer. Det ger oss kristna inom IM, som är väl medvetna om det problematiska med "kristen grund" som lätt kan tolkas som ett maktanspråk, bakgrunden för det positiva med det "kristna motivet" i ett IM: s sammanhang.

Men bortsett av om ordet "kristen" är med i ett stadgeförslag eller ej, är det viktigt att se följderna av ett så förstått "kristet" initialskede:

1.1. Det individuella mötet i kontrast till det kollektiva synsättet.

Inriktningen på hela människan för att verkligen kunna "hela" henne, förutsätter mötet med den enskilde individen. Det förutsätter sådana organisationsstrukturer som ger medarbetarna tid för mötet och "terapeutisk" erfarenhet att kunna se helheten. Här är frågan, hur medarbetarna väljs ut, vilken utbildning, uppföljning och förankring de har och hur de förberedas för uppgiften och för IM: s arbetssätt med dess betydelse för kontakten givare – mottagare². Sådana tillfällen har stor betydelse för de enskilda som för kontinuiteten i IM. Hur ser informationen ut som skall fånga in det här för IM specifika arbetssättet som inte kan återges endast in statistik och i kvantitetskriterier.

1.2. Närhetsprincipen.

² Utbildning, bildning – diskussionen har förts i SvD "Under strecket", 07-07-30. Jag tillfogar ordet "förankring"

Att ge givarna möjlighet att få del i upplevelsen av ett meningsfullt hjälparbete förutsätter närhet till medarbetarna, närhet mellan givare och mottagare. Det påverkar sättet att informera. Inte bara fakta och materiell hjälp utan något av en innerlighetens korrespondens med det som sker mellan medarbetarna och mottagare gärna med exempel på empati och sensitivitet. (Läs Åke Olaussons bok om möten på arbetsfältet med enskilda personer i ibland väldigt utsatta situationer) Närhet ger trovärdighet och möjliggör engagemang även på ett djupare plan, där mottagare inte bara är de som IM: s medarbetare möter utan medarbetare och givarna själva. Vi får så mycket tillbaka i dessa möten. Margareta och jag tänker tillbaka på möten till exempel i Moldavien med människor som har gett oss ett annat perspektiv på livet!

1.3. Den lilla ramen, hemmet!

När jag kom till IM i Berlin fångades jag av IM: s arbetsinstrument, "hemmet". Hemmet står för mig för den lilla gruppen i ett sammanhang som vi människor klarar av rent mentalt. Här ser man varandra och känslan av att bli sedd bidrar till att ge identitet för hemlösa i en förvirrad och brutal värld. Ett hem ger vila och ro. Där finns stillhetens och tystnadens platser likaså som rum för samtal och närhet. Hemmet fungerar som en oas, en återhämtningens plats med trygghet och stabilitet i en estetisk miljö. Det bör diskuteras på vilket sätt de värden som IM-hemmen har gett, kan bibehållas i verksamheten. Finns det någon idé om en sådan struktur? Det är inte fråga om att inrätta nya institutioner utan om ett öppet centrum dit människor kan komma. För medarbetarna betyder den nära kontakten i arbetet i ett "hem", att övervinna avståndet mellan mottagare och givare och att främja en solidaritetskänsla. Alla ställer upp för varandra. Här praktiseras konfliktlösning, kontakt med samhället i övrigt, samverkan med hemlandet. Ett sådant arbetssätt ställer särskilda krav på ekonomin.

1.4. Oberoende, trovärdighet och hjälp till självhjälp som biståndsprojekt?

Den övervägande andelen av intäkterna för verksamheten måste vara oberoende av andra institutioner och organisationer (SIDA). Det är en förutsättning för det speciella hjälparbete som IM står för. Det kräver samtidigt ett antal av givare som är väl motiverade och indragna i upplevelsen av meningsfullhet i givandet och i deltagandet i verksamheten. Samtidigt ger den lilla ramen och begränsningen ett bättre utgångsläge för uppföljning och utveckling av mottagarens egna initiativ (självhjälp). Det är frågan om ett arbetslag inte i vertikal hierarkisk ordning utan i horisontal ordning, skuldra vid skuldra som Britta Holmström sade. Återigen: Alla hjälper alla och gå in i varandras uppgifter när det behövs. Här finns tydliga riktlinjer för ett biståndsarbete utifrån IM: s speciella synsätt på människan och IM: s arbetssätt.

1.5. Respekt inför varandras livsåskådningar, religion och tro.

Att göra gemensamma livserfarenheter i mötet med andra människor och att ta utmaningar ger växt och mognad. Sådana frågor som om det är en kristen grund och motivation eller inte blir meningslösa på grund av en gemensam sammanbindande "religiös" erfarenhet av en värld som är så omänsklig att vi behöver en motivering som människor för att kunna hålla fast vid en tro på framtid och för att kunna vara människor i relation där ord som Sanning och Kärlek/vänskap bär. Ateismen är berättigad när det gäller att ta itu med en gudsbild såsom den traditionella teologin har framställt den

framförallt i förhållandet till naturvetenskapen.³ Den traditionella gudsbilden, vilande på grekisk naturfilosofi och bibliska gudsbilder, provocerar fram ateismen, ty världen är inte nådig och allt annat än vis och där finns ingen kontinuerlig plan för någon slags "utveckling" mot ett paradiset. Biologin har visat att det definitivt inte är fallet! Vi kan inte tolka bibeln så som om Darwin, Freud, sociobiologin med genetiken och hjärnfysiologin inte hade funnits och inte finns. Uppenbarelse betyder att människor drar upp jalousien och släpper in solljuset utan att bli rädda och ångestfyllda. På så sätt har ateismen en rengörande funktion som visar att religion inte är naturvetenskap utan den har en hermeneutisk funktion som förmedlar oss gångna generationers erfarenheter och tolkningar av livsfrågor som även vi brottas med. Här blir det för mig som kristen spännande att läsa Bibeln på nytt och att känna igen mig själv i andras liv. På så sätt blir Gud inget "objekt" utanför utan uttryck för ett förhållningssätt som tar längtan efter Sanningen och behovet av Kärleken på allvar och motiverar oss att övervinna hat med kärlek. Det ger kraft att tro mer på människor än de själva förmår. Så hör Sanning och Kärlek ihop såsom förnuft och känsla. Förtroende är förutsättningen för att verkligen kunna praktisera det, att själv som person känna sig sedd av en annan absolut person utan förbehåll. Det är ett förtroende till att någon vill att jag skall leva med ett uppdrag, en mening i livet. Det är vår motivation för att vara med i IM och vår bas för möten med människor oavsett ras, nation, religion och tro. Vi känner oss trygga och inte ifrågasatta när det gäller vara eller inte vara av orden "kristen grund", ty dessa ord skall inte bli en dogmatisk formel.

2. Att bygga vidare: Låt oss börja med oss själva

Efter allt detta: Hur skall det fortsätta? Vad skall vi göra? Vårt förslag som redan finns i brevväxling med Stefan Edman och tidigare brevväxling med Britta Holmström: Utbildning. Jag hittar inget annat ord. Det jag menar är att praktisera IM: s arbetssätt, att använda IM: s redskap, nämligen det, som jag har skrivit om "hemmet". Det kan diskuteras om det skall ske på ett IM-hem eller på en folkhögskola. Alla deltagare kan bekanta sig med detta vad IM är och gör, med synsättet, verksamheten mm. Det är inte frågan om "indoktrinering" utan om ett forum, en öppen plats för samtal, möte och dialog utifrån IM: s idé och verksamhet. Utrustning för alla medarbetare, uppföljning, återhämtning, inspiration och förnyelse i samband med den kontext vi lever i, är några moment för "kärnverksamheten" som styrelsen borde ge en hög prioritet. Dialog och samtalscirklar skulle kunna börja redan till hösten i de olika IM-lokalerna. Det behövs en inventering av dem som kan ställa upp i sådana cirklar. Där kan också biståndspolicyn diskuteras, till exempel att vidareutveckla en arbetsmetod som IM länge har haft, nämligen att låna pengar till hjälp till självhjälpprojekt. Även invandrarnas erfarenheter kan komma till tals. Det kan bli IM: s övningsfält för kommande uppdrag och uppgifter med den ständiga frågan: Stämmer detta överens med IM: s intension och idé.

M. och G. Liebisch

³ se Drewermann, Spång, tidningen "Fokus", samtal och föredrag i samband med Linnékonferensen i Uppsala 2007 mm.